

A magyar kortárs költészet egyik jellegzetes motívumhálózatának szolgál alapjául az emberi test. Verskötetek sora jelenik meg, ahogyan Borbély Szilárd *A Testhez* című kötete, Rakovszky Zsuzsa, Áfra János kötetei, majd a

70 Dolhai Réka

MÁR NEM TEST

A TEST

Szita Szilvia: *Gézlapok*

debütáló verseskötetétől némineműleg eltérő hangon ezúttal Szita Szilvia tűnik fel e téren.

A költőnő második kötete a *Gézlapok* címet viseli, borítóját tekintve igen egyszerű, letisztult megjelenésű, csupán a

kötet hátoldalán található egy vers kiemelve (*És tovább*), minden más teljesen átlagosnak mondható. Már a kötet cím is sok információt hordoz, hiszen mi is a gézlap? Kórházi kellék, mely sérülésekre, sebesülésekre kerül, például vérzéscsillapítás céljából. Tehát hozzájárul a gyógyítás folyamatához, annak fontos eszköze. Miért kerülhetett épp ez a szó a kötet ily fontos helyére, s hogyan lehet értelmezni? Természetesen a versek által kirajzolt történetben nem egyszer találkozhat az olvasó a gézlapok említésével, illetve ezek „otthonos” környezetével, a kórházi termekkel. Másrészt a szóösszetétel egyik tagja, a lap azonosítható a könyvek lapjaival, akár a jelen kötet lapjaival is. Ezek a lapok is a gyógyulást segítik elő. A gézlapok a testet, a kötet lapjai a lelket gyógyítják.

A verseket megelőzi egy rövid ajánlás: „Francia családomnak”, illetve egy idézet is Henri Michaux francia költőtől, mely talán leginkább a kötetbeli lírai én környezetének (a családnak) a szerepét hangsúlyozza, s alanyi költészetként olvastatja a könyvet. Már a kötet második verse (*Átvilágítják*) ehhez kapcsolódik, hiszen a lírai én éppen Franciaországba utazik: „A cél Franciaország: a te országod, / az én akaratom.” A francia családnak tart, a szeretett férjhez.

A kötet versei tehát egy történetet adnak az olvasó számára, mégpedig egy nő történetét, aki egy súlyos betegség terhével és nehézségeivel éli mindennapjait. A történetiséget alá is támasztják már a versek címei, melyek legtöbbször igen érdekes módon egyes szám harmadik személyben vagy ritkábban többes szám harmadik személyben szólal meg, ezzel is az általános érvényűséget hangsúlyozva, tárgyilagos hatást keltve. Az *Elkezdődik* a kötet első szövege, mely teljesen egyértelművé teszi a versek egységé alakításának lehetőségét és a kötet tárgyát. „Ez az én testem, / formalinban úszó szövetdarab, / ez az én vérem a finoman foszló / gézlap alatt.” Azonban ezt a testet le kell fogni, „vacog”, így a kiszolgáltatottság, egy kellemetlen hangulat uralja a verset, mely az olvasót is már itt, a kötet elején magával rántja.

Egy kórházi vizsgálat semmilyen körülmények között sem kellemes vagy nyugodt. De ha egy rákos nőt egy férfi orvos vizsgál, még inkább kiélezettnek hat a helyzetleírás. Pontosabban a tudat, hogy a versbeszélő betegség következtében változó testét egy idegen férfi szempár figyeli a vizsgálat céljából. „Ma már kétszer is meggondolom, / ki előtt vonulok végig ruhátlan.” Ki előtt? Az orvos előtt, hiszen a vizsgálatához ez elengedhetetlen. Ki előtt még? A szeretett férfi előtt? „Előtted eddig szerettem.” Eddig. Múlt idő. A reggeli fényfoltok és a szeretett férfi ledobott ruháin túl lenne még mondanivaló a *Ki előtt* című versben, azonban ez mégsem bomlik ki, nyitott befejezést hagy hátra a szöveg, egy gondolatjel zárja a lezáratlan gondolatok és érzelmek áradatát. Egy biztos, testének változásával attól fél a lírai én, hogy már nem képes ugyanazt a felé irányuló szerelmet átélni és érezni. Ezt leginkább a *Vetkőzne* demonstrálja, hiszen már a címben egy olyan cselekedet szerepel, mellyel szerelmét akarja kimutatni a másik felé, pontosabban akarná, hiszen ott van a feltételes mód. „Ha tudnám használni / a karomat, sűrű hajad / borzolniám.” Ez a tehetetlen, fájdalommal és szomorúsággal, lemondással teli helyzet már tarthatatlan, mégis lehetetlennek tűnik a kilépés belőle. „Minél kevesebbet látsz, / annál jobb.” A verset négy szó zárja: „Nehéz így. Ez is.” Nehéz így élni. Nehéz így szeretni és szeretve lenni. Ez is nehéz. Minden nehéz, minden korlátok közé kerül. A betegség korlátai nem engedik ugyanazt tenni, ugyanúgy szeretni, mint addig. S ezek a korlátok egyre erősebb félelmet, fájdalmat keltenek. Ez a kettősség pedig nem hagyja nyugodni az egyébként kitartó, boldog szerelmet. Érezhető, fontos számára a szeretett Másik. Ebből is fakad a félelem, amely mindig jelen van már. Vele, róla álmodik: „Megtint azt álmodtam, hogy elhagysz.” A vizualitás ki van kapcsolva ebben a versben, amire a cím is utalást tesz: *Hajnalvakság*. A lírai én ujjai tapintásával lát, s nem találja mellette őt, „nem fekszik ott senki.” Ezt az érzést pedig már negyedszer veszi teljesen biztosra, „elmentél, most tényleg vége.” Óriási fájdalmat kelt az elhagyástól való félelem. „Akit kezelnek, azzal ne aludjon senki.” A betegség annyi korláttal jár, hogy már a szerelem lehetőségét is teljesen kizárja. Azonban ez a szerelem ettől jóval erősebb, szó sincs elhagyásról: a szeretett férfi a konyhaasztalnál ül, reggelizik. Teljesen átlagos reggel ez.

Ennek a félelemnek az érzését már korábban, *A látás föltételei* versben is szemlélteti a lírai én. Mindig ugyanaz a végkimenetete álmainak: az elhagyás. „Lassan kihátráltál a függönyön / átütő, piszkosszürke fénybe. / Miközben persze itt alszol, velem.” Új strófát nyit ez a második mondat, nyomtatékat adva a váltásnak. A látás, a vizualitás mellett egyértelműen új érzékszervek is helyet kapnak. „A vállamon érzem leheleted / egyenletes,

nyirkos melegét.” Az enjambement nem csupán a szerelmes leheletét érezteti, mely önmagában meleg, kellemes dolog, hanem annak egyenletes, azaz nyugodt és szeretetteljes, biztos leheletét. Ha oldalra fordulna, a lehető legközelebb lenne hozzá, annyira, hogy saját határait, körvonalait is elmosódnának, szinte egybeolvadnának, azonban ez újra korlátként, akadályként jelenik meg a versben. „Látnálak is, olyan közel, hogy ott / már nem test a test, nem arc az arc.” Egyszerre tökéletes ez a szerelem és fájdalmas is, feloldhatatlan, paradox módon. Rögtön ezután újra az álom kap kitüntetett szerepet a következő, *Álmodik* című versben. Nemcsak az elhagyás félelme hatja át álmait, hanem a vizsgálatoktól való félelem is. Minden alkalommal mintha először élné át a kellemetlen és fájdalmas, kiszolgáltatott kórházi vizsgálatokat. Nyomasztó, borzongató álmokképek. Újabb paradoxon jelenik meg ezzel, hiszen az álom képéhez és fogalmához elsősorban nem a nyugtalanságot, félelmet szokás kapcsolni.

Ez a feszültség természetesen nemcsak álmaiban, a valóságban is állandósul. Egy vizsgálat kellős közepén van a lírai én, aki idegességében *a földet nézi*, észreveszi a bogártetemet, a falevelet, s aztán a következő momentuma a szemlélődésnek a műtőasztalon lévő gézlap. Ilyen körülmények között hiába a menekülésvágy, nem tud elvonatkoztatni a betegség gondolatától. Az már átszőtt mindent, a szürke hétköznapiaktól a szerelmes pillanatokig minden egyes apró részletet, az egész életét.

Mi jelenthet mégis biztonságot ebben a betegséggel és zavaros érzelmekkel telített életben? A *Műtét után* című vers egyértelmű választ ad a kérdésre, ugyanis a vers keretei között a megnyugvási pont a lírai én számára a hang. A társ hangja, mely álmából felkelti, s a valóságba visszarántja. A biztos pont a korlátokkal és betegséggel, fájdalommal teli valóságban. A vizualitás mellett megjelenik a hang, illetve a tapintás, a testtel való érzékelés, az érintés. A vers egésze sorról sorra haladva, fokozatosan váltja ki a katarzist, miután szinte minden egyes sor külön, önmagában is kellő hatást ért el. Főként az utolsó strófa, mely igen szemléletes metaforával él, egyszerre vált ki gyönyört és fájdalmat. „Fájt a cső, húzták az ebédet, / keretek közt botorkált az élet.” Méltán mondhatnám ezt az utolsó két sort a kötet egészére vonatkozóan fontos pontnak: egyszerre érezteti a fájdalmas igazságot, ábrázolva a beteg ember korlátait, minden napját, hatalmas küzdelmét. Az élet keretek közt botorkál, hiszen a járókeret is a gyógyulási folyamat eszköze (akárcsak a gézlap), a betegség leküzdését segítő kellék, amellet, hogy ez a járókeret a használója számára egy korlát, akadály is az addigi lehetőségeivel, életével szemben. Az ember tehetetlen, kiszolgáltatott. Nem tudhatja, mi vár rá.

Hasonlóan kellemetlen és feszült helyzetet, a lírai én számára különösen hosszan kitartott percek alatt zajló történéseket örökít meg a *Nyomeltakarítás* című vers, mint az átvértett és leeső tapasz szorongatását,

a vizsgálat utáni tétlenség, zavarodottság csillapíthatatlan érzését, a lezáratlanságot. Ő maga a falaknak int búcsút, már új beteg érkezett a sugárkezelésre. „Egy hónapig közlekedik / majd a kijelölt utakon a sugár, / de a tetoválások egy életre szólnak.” Máris megvan a kapcsolat a vers címével. Ezek a tűszúrások nem múlnak el nyomtalanul a testéről, min- 73
tegy tetoválásként funkcionálva mindig ottmaradnak, nem szabadulhat tőlük. Nincs lehetőség a végleges *nyomeltakarításra*.

Szemléletes költői megoldásokban gazdag a *Keresztöltés* című költemény is. Érdekes párhuzam vonul végig a versen, mégpedig a varrat és a karok tartásának viszonya. Ahogyan a karok keresztben vannak, úgy a műtét utáni sebet is keresztöltéssel zárták el a napvilágtól. A keresztbe tett karokról rögtön a visszahúzóds juthat az olvasó eszébe, azonban azonnal ki is zárják a következő sorok a szemérmesség gondolatát. A keresztbe font karok egyetlen célja a fájdalom csillapítása. Ahogyan a versírásé. A varrat, a seb, az éles tűszúrások nyomai minden pillanatban emlékeztetik a műtetre, a betegségre, állandó lelki és testi fájdalmat jelentenek. Bár lépnek be idillikus elemek a versbe, ahogyan a párhuzam a délidőben hevesen tűző nappal, a részletek megfigyelése, a cankó követése a pillantással, mindez mégis pillanatnyi nyugalmat jelent csak, a fájdalom kerül minden fölé. Hiába az utolsó dombon tart már a versbeszélő, a varrat felszakad. Egyrészt a fájdalom még élesebbé válik, mint addig, másrészt ez a változás szempontjából is rendkívül fontos. Arról a változásról van itt szó, amely a betegség kialakulásától fogva akaratlanul és fájdalmasan is bekövetkezik, mindent alárendelve aztán magának. Egy egyszerű déli sétára sem képes, hiába a beletörődés, az elfogadás (nem szemérem vezeti mozdulatait), hiába a minduntalan próbálkozás a menekülésre, kilépésre, akár csak elvonatkoztatásra, ezt pillanatok alatt lerombolja egy varrat felszakadása, egy belenyilalló fájdalom, egy kósza gondolat is, a betegséggel való együttélés tudata. Folytatja sétáját, mintha mi sem történt volna: „Nem nyúlok oda, így könnyebb el- / hinnem, nem is történt semmi. / Látod, fekete a pólóm, nincsen rajta folt.” Kitaróan próbálkozik, nem vesz róla tudomást, de a fájdalom érzését lehetetlen nem észrevenni, egyszerűen kikapcsolni. A „látod” megszólítással pedig még ember- és olvasóközeli teszi az „élményt”. Vele együtt érzünk, akaratlanul is magával ránt. Hiszen hogyan áll egy átlagos, egészséges ember a betegség, a rák gondolatához? Viszolyogva. Rögtön egyfajta tabutémaként kezeljük. Részvét. Sajnálat. Kívülállólóként több érzésre nem is igazán vagyunk képesek. Beszélni sem beszélünk róla, mintha ezzel is kiváltanánk a mentességet vele szemben. Talán ez a kötet az egyik legmegfelelőbb példa arra, ahogyan emberi közelségbe képes kerülni, mit érez egy beteg ember, s hogyan tud azonosulni vele egy nem

beteg ember is. Magával ránt a az érzelmek, főként a fájdalom mélységeibe, majd ott lent már látjuk, képesek vagyunk kitörni, felülemelkedni. Kiutat keresünk és kínálunk. Kiutat a betegségből az életbe. S mi lehet kiút a lírai én, illetve a költőné számára? A kötet megírása természetesen.

74 A kötet végére kezdetét veszi a berendezkedés az élet új szakaszába, mely már mentesebb a vizsgálatok káoszától, a betegség okozta állandó gyötrelmekről. Az élet szép lassan visszarendeződik azelőtti medrébe, azonban természetesen maradnak árulkodó jelek és el nem múló nyomok, valamint lehetetlen a nagyon is életszerű emlékek nélkül létezni. Már nem ölt ünneplő ruhát a születésnapra, nem regényeket vagy verseket akar olvasni, hanem életrajzokat, hiszen „azokban borítékolt / a játszma.” Mindez a maradandó fájdalomról tanúskodik, és itt, a *Születésnap* című versben nyíltan, a szavak szintjén is megjeleníti a félelemet, de egyben fel is veszi a harcot vele. „És nem tudják, hogy nem / sajnálom, ami volt, mert így nem félek / már attól, ami lehet. Nem annyira.” A soráthajlások mint költői eszközök ezúttal sem hagyják cserben a képzelőerőt. Ezt a három sort is rendkívül összetetten és sokféleképpen lehet értelmezni. Egyrészt a „nem / sajnálom” szókapcsolat szétszedésével gondolhatjuk, ez csak látszat, mégiscsak sajnálja. Ezt pedig a *sajnálom* szó sor elejére helyezése nyomatékosítja. Továbbá a „nem félek / már attól” esetében az enjambement szerepe lehet az egyértelmű jelentésen túl az is, hogy ugyan attól nem fél már, ami még hátra van, hiszen látta, megtapasztalta milyen, így viszont attól, ami volt, igenis félhet és fél. Megtartják szokásaikat, mintha nem változott volna semmi, mintha nem halálos betegséggel való küzdelem nehézségeit és súlyait lenne kénytelen ezekben a pillanatokban, alkalmakkal is magával hordani. Megtartják ezeket, ahogyan őt, a zuhanni akarót is megtartották egykor, s megtartják most is, mindig (*Gondját viselik, Magyar szót tanít, Megtartják*).

„Legtöbbször sikerül úgy lenni, / mint azelőtt”, de maradnak apró, elég nyilvánvaló jelek a betegség után. Szemlélődik, vajon észreveszik-e, és ha igen, hányan veszik észre ezeket a jeleket, például a torna után az öltözőben (*Mint azelőtt*). Ezek a jelek pedig nemcsak nála maradtak meg, mindenkinél, aki hasonló nehézségeken ment át. Mindenhol keres, figyel e jelek után, a boltban, a parkolóban. A jelek után, melyek közösséget alkotnak (*Keres*). Mi marad meg végül élete hátralevő részére? A részletek. Azok a részletek, melyek a betegség következményeit hordozzák magukban, melyek a túlélt betegség nyomai maradnak. Ezek a nyomok nem egyszerű lenyomatok, ezek emléknymok, „egy beavatás közelképei” (*Végül*).

Elképesztő, ahogy egyetlen strófával vagy csupán soráthajlással olyan hangulatot teremtenek és olyan érzelmeket keltenek a kötet versei, melyek a sokadik olvasásra is nemcsak újdonsággal kecsegtetnek, hanem még inkább magukhoz vonzanak. (*Napkút, Bp., 2017*)

